

УДК 908(477.51) (092). В.В. Дубровський

Рой Світлана Вікторівна,
науковий співробітник відділу фондів,
Ніжинський краєзнавчий музей
(Ніжин, Чернігівська обл.)
roy.lana2004@gmail.com

Roy Svitlana
Research fellow,
Department of Funds,
Nizhyn Museum of Local Lore
(Nizhyn, Chernihiv region, Ukraine)

КРАЄЗНАВЧА ДІЯЛЬНІСТЬ В. В. ДУБРОВСЬКОГО (ІСТОРІОГРАФІЯ ПИТАННЯ)

V. V. DUBROVSKY'S LOCAL-LORE ACTIVITIES (SURVEY OF HISTORIOGRAPHY)

Анотація

Метою розвідки є систематизація праць із краєзнавства В. В. Дубровського. За допомогою аналізу нових студій із даної тематики, що з'явилися в сучасній історіографії, з'ясовано роль науковця у вивченні історії Чернігівщини, зокрема її історичних пам'яток. Особливу увагу приділено основним впливам на краєзнавчі дослідження вченого та його науковим зв'язкам, що, безсумнівно, відігравали велику роль у становленні В. В. Дубровського як науковця.

Ключові слова: краєзнавча діяльність, Ніжинська ННДК, Ніжинський інститут народної освіти, Харківське товариство "Просвіта", Харківська кафедра історії української культури акад. Д. І. Багалія.

Summary

The purpose of this study is systematization of this researcher's works on local lore. By means of analysis of the new studies on the subject the scholar's role in studying of the history of Chernihiv region, in particular its historical sites, was clarified. Special attention is paid to the main influences on professor V. V. Dubrovsky's local-lore studies and his academic links, which undoubtedly played a very important role in his formation as a scholar.

Key words: local-lore activities, Nizhyn NNDC, Nizhyn Institute of Public Education, Kharkiv Association 'Prosvita', Kharkiv Department of the History of Ukrainian Culture, academician D. I. Bahalii.

Оскільки Василь Васильович Дубровський був представником української діаспори [з 1944 р. перебував у еміграції – Р. С.], в радянській історіографії його наукова діяльність тривалий час не висвітлювалася. Першою працею, що стосувалася життя та наукової діяльності цього відомого історика, стала публікація Л. Биковського 1966 р. в журналі "Український історик", що видавався в Мюнхені.

Сучасна українська історіографія збагатилася і завдяки біографічними розвідками В. Казимір та О. Коваленка, присвяченими науковцеві. Варто також згадати статтю Г. Кураса, що має джерелознавчий характер та висвітлює деякі сторінки життя та творчості В. В. Дубровського після його звільнення зі сталінських таборів. І. Матяш охарактеризувала внесок науковця в розвиток архівної справи на Чернігівщині, М. Дмитрієнко та О. Ясь – в охорону пам'яток культури в Україні, а В. Фесенко, розглядаючи економічні відносини на Ніжинщині XVII–XVIII ст., проаналізувала розвідку В. В. Дубровського про селянські рухи на Чернігівщині в 1861–1866 рр.

Видатний український історик, представник української діаспорної науки, Василь Васильович Дубровський народився 19 травня 1897 р. в м. Берестовець Борзнянського р-ну Чернігівської обл. в родині священика. Він здобув непогану освіту: в 1911–1915 рр. навчався в Чернігівському духовному училищі й Духовній семінарії, яку залишив, не завершивши вивчення спеціальних богословських дисциплін. Захоплення ідеями українського національного відродження привело В. Дубровського в 1915 р. в історичний відділ Ніжинського історико-філологічного інституту кн. О. Безбородька.

На думку В. Казимір, дослідниці біографії науковця, значний вплив на формування світогляду В. Дубровського мала атмосфера старовинного Чернігова з його багатою історією та визначними пам'ятками старовини. У своїх мемуарах дослідник згадував вулиці цього міста: "Коли ж на землю спускалася тиха темна Троїцька ніч, молодь розкладала на Болдиній Горі багаття. Там плигали через нього й своїх молодих пісень співали, вивчених від бабусь. Густі кущі ліщини були гарною захованкою для закоханих пар. Не одне весілля було передіришено на цьому щорічному гульбищі. Не дивно, що й головний курган на Болдиній Горі так само називався: «Гульбище»"¹.

1 Дубровський В. Велике Гульбище (з 1-го тому спогадів "Лісковиця") // Наш Клич (Буенос-Айрес, Аргентина). – 14

Наукова робота В. Дубровського розпочалася ще в студентські роки під керівництвом проф. Г. А. Максимовича, коли Василь Васильович написав дипломну роботу “Данило Павлович Апостол та його гетьманство” та в 1919 р. опублікував її як монографію. Як зазначає І. Матяш, конференція Інституту кн. Безбородька рекомендувала направити свого талановитого випускника “для підготовки до професорського звання по кафедрі історії України із призначенням йому державної стипендії” до Університету Св. Володимира. Не отримавши відповіді на це клопотання, в. о. директора Інституту проф. П. В. Тихомиров у квітні 1920 р. підписав клопотання про залишення В. Дубровського як стипендіата в Ніжині. Проте через матеріальні негаразди він не зміг продовжувати навчання². І. Матяш вказує, що Василь Васильович у 1919 р. ввійшов до складу місцевого наукового товариства, членами якого були Ю. О. Меженко, Т. Н. Голик, В. А. Шугаєвський, Б. Л. Луговський, П. К. Федоренко, Г. І. Холодний, А. В. Верзилов та ін³. Науково-просвітницька діяльність музейно-бібліотечної секції, якою завідував В. Дубровський, полягала у створенні бібліотечних та культурно-просвітницьких гуртків⁴.

Після створення в лютому 1922 р. при Ніжинському ІНО Науково-дослідної кафедри історії, культури та мови В. Дубровський став її аспірантом у секції української та російської історії. Так продовжилася його наукова діяльність та розпочалися краєзнавчі пошуки. Про це ми дізнаємося з його анкети: “1. ФИО: Дубровский Василий Васильевич; 2. Национальность и родной язык – украинец, украинский; 3. Год, месяц число и место рождения: 1897 год, май, город Бреставец, Чернигов; 4. Семейное положение – холост; 5. Кто находится на Вашем иждивении – мать; 6. Социальное происхождение – сын священника и крестьянки; 7. Член какого союза – Нежинского профсоюза работников просвещения, № 764; 8. Где и когда работал или учился: а) до февральской революции в Нежинском Историко-Филологическом институте, 1915–1919 год. До оставления в аспирантуре при Нежинском ИНО был заведующим Укрполитпросвещением, а с 1922 г. был зав. п/о научной пропаганды в Черниговском П. Г., кроме того с 1.5.1927 состоял преподавателем Черниговского ИНО; 9. Чин и звание по службе в старой армии, и в красной армии – в армии не служил как незаменимый школьный работник; 10. Партийность: беспартийный; 11. Где и кем служит в настоящее время: зав. Черниговского обласного архива; 12. Что вам поручено ВУЗОм: лекции, занятия, какие и сколько часов в неделю: в Черниговском ИНО читаю лекции по истории Украины на осеннем отделении и вторых курсах, общее количество 6 часов в неделю, принимаю семинары, на 4 курсе по истории Украины, 2 часа в неделю, кроме того работаю под руководством Нежинской научно-исследовательской кафедры; 13. Образование: а) низшее: в Черниговском мужском духовном училище, 1907–1911 гг. б) среднее – Черниговской духовной семинарии с 1911 по 1915 г.; в) высшее: Нежинский Историко-филологический институт, с 1915 по 1919 год; 14. Какой факультет или с какой специальностью и с каким званием окончил: историческое отделение по программе Историко-филологического института, по постановлению конференции института был оставлен при Киевском институте для профессорской подготовки; 15. Тема специальной или депломной работы: “Даниил Павлович Апостол и его гетьманство”; 16. В каких научных и специальных кружках работал, когда и какие обязанности исполнял: состою членом Черниговского краеведческого научного товарищества, кроме того руковожу историко-архивным кружком студентов.

Научные труды: 1. К аграрной истории Украины XVIII в.; 2. Сільські будинки на Чернігівщині // Красное знамя, 1922 г., № 243 (534); 3. Политпросвет работников на селе в ближайшее время // Известия КП(б)У, сентябрь 1922 г., № 3⁵.

Крім цього, під керівництвом професора Г. А. Максимовича В. Дубровський виконував завдання кафедри з вивчення історіографії України та нарративних джерел з історії України – літописів, мемуарів, дум, досліджував історію козацтва, опрацьовував літературу з соціально-економічного мінімуму, склав алфавітний картковий показник джерел, статей, монографій – понад 1,5 тис. карток.

На підставі вивчення матеріалів Чернігівського архіву В. Дубровський 22 квітня 1923 р. на засіданні Чернігівського Наукового товариства виголосив доповідь “Селяни-втікачі Лівобережної України в кінці XVIII ст.”, яку 22 червня 1923 р. повторив на засіданні Ніжинської науково-дослідної кафедри. Він також опублікував 2 замітки: “Т. Шевченко і Чернігів” та “Як царський уряд боявся Інтернаціонала на Чернігівщині?”.

У 1922 р. з ініціативи В. Дубровського при ІНО створено історико-архівний гурток, завданням якого була підготовка кваліфікованих кадрів для архівних установ Чернігівщини та сприяння популяризації архівної

червня 1962 р. – С. 5.

² Матяш І. Василь Дубровський – науковець і організатор // Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси. – К., 2001. – С. 124.

³ Матяш І. Василь Дубровський // Українські архівісти (XIX–XX ст.). – К., 2007. – С. 212.

⁴ Казимір В. Науково-організаційна діяльність В. Дубровського (1911–1925) // Збірник наукових праць. Серія “Історія та географія”. – Вип. 45. – Х., 2012. – С. 185.

⁵ Відділ забезпечення, збереження документів Чернігівського обласного державного архіву в м. Ніжині (далі – ВЗЗДАЧО). – Р. 6 121. – Оп. 1. – Спр. 281. – Арк. 109.

справи за допомогою демонстрації особливостей архівної роботи майбутнім вчителям-історикам, залучення до архівних студій талановитих та зацікавлених дослідників⁶.

Під керівництвом В. Дубровського гуртківці вивчали та упорядковували фонди Чернігівського історичного архіву; на основі архівних документів писали реферати з місцевої історії та краєзнавчі розвідки. В січні 1923 р. В. Дубровського було призначено завідувачем Чернігівського губернського історичного архіву, а в серпні – завідувачем губернським архівним управлінням. У 1924 р. гурток складався вже з 4 секцій: історично-архівна, учнівська (керівник В. Дубровський), історично-революційна (кер. Г. Ф. Кириєнко), “по складанню дипломатарія Чернігівщини” (кер. В. С. Євфимовський).

В. Казимір зазначає, що саме з ініціативи В. Дубровського було створено Чернігівський інститут краєзнавства (далі – ЧІК), у якому науковець виконував функції відповідального секретаря: “ЧІК – громадське об’єднання, що функціонувало на теренах Чернігівщини з середини 1923 і до кінця 1925 р. Статут інституту передбачав планування краєзнавчих студій у регіоні, координацію зусиль державних та громадських організацій, навчальних закладів, музеїв, архівів, наукових товариств, окремих дослідників з питань всебічного вивчення історії Чернігівщини. Передбачалося створення повітових філій інституту та видання періодичного збірника. У жовтні 1924 р. за ініціативою інституту було проведено конференцію, присвячену місцевій історії”⁷.

Про припинення роботи в Ніжині та навчання в аспірантурі В. Дубровський згадував: “Десь на початку 1923–1924 навчального року я отримав від проф. Максимовича листа з пропозицією перейти з Чернігівського ІНО до Ніжинського, на його, проф. Максимовича, катедру історії України, бо він вирішив переїхати до Симферополю, в Крим, де мав обійняти в університеті катедру професора російської історії – тоді Крим був частиною РСФСР. Він попереджав мене, якщо я одмовлюся, то він мусить запропонувати своє місце Петровському, прохав мене написати адресу останнього. При Ніжинському інституті в той час засновувалась катедра історії культури під головуванням проф. Резанова, видатного фахівця з історії і літератури російської й української. Але я тоді вступив до аспірантури Харківської катедри історії укр. культури акад. Д. І. Багалія, і тому Ніжинська катедра не могла притягати моєї уваги. А яка могла бути спонука, щоб вважати за краще викладати в повітовому Ніжинському ІНО, коли я вже викладав у губерніяльному Чернігівському ІНО? Тому я, подякувавши проф. Максимовичу, порадив написати до Петровського й повідомив адресу останнього”⁸.

Після від’їзду з Ніжина Г. Максимовича в 1923 р. науковим керівником В. Дубровський став академік Д. І. Багалій. У березні 1924 р. молодий дослідник захистив працю “Бігли селяни Лівобічної України в XVIII ст.” на науково-дослідній кафедрі історії української культури в Харкові; у грудні 1924 р. рішення кафедри затвердив Науковий комітет Наркомосу. В. Дубровський брав участь у організації краєзнавчої конференції на Чернігівщині та у 1-й Всеукраїнській конференції краєзнавства (24–26 травня 1925 р.), налагоджував зв’язки з науковими та краєзнавчими товариствами в Ніжині, Конотопі, Острі; в 1924–1925 рр. опублікував 2 статті на архівну тематику в бюлетні Київського губарху “Червоний архівіст”. Як один із активних діячів архівної справи, В. Дубровський увійшов до складу української делегації на 1-му з’їзді архівних робітників РСФРР (Москва, 14–19 березня 1925 р.).

Влітку 1925 р. на запрошення Управління науковими установами НКО УСРР він переїхав до Харкова, де очолив музейно-бібліотечну секцію. В 1925–1929 рр. Володимир Васильович працював інспектором та заступником голови (з 23 травня 1930 р.) Українського комітету охорони пам’яток культури, співпрацював з історичною секцією ВУАН (1924–1930), опікуючись розвитком музейної справи на українських теренах.

Дослідники М. Дмитрієнко та О. Ясь вказують на те, що “тема українського пам’яткознавства займала помітне місце в науковій творчості В. Дубровського, а в 1925–1929 рр. вона була пов’язана й з офіційною роботою історика інспектором охорони пам’яток культури в Управлінні наукових установ. Вказаній проблематиці В. Дубровський присвятив монографії «Музеї на Україні» (Х., 1929). й «Історично-культурні заповідники та пам’ятки України» (Х., 1930), низку розвідок і рецензій. Окрім систематичного розгляду пам’ятників та музейних фондів, названі праці відзначалися широким спектром порушених проблем щодо політики держави в галузі охорони пам’ятників, їх використання в культурно-просвітницькій роботі, складання загальних реєстрів пам’яток тощо”⁹.

Монографія В. Дубровського “Історично-культурні заповідники та пам’ятки України” цінна для науковців насамперед тим, що в ній згадується тогочасне законодавство з охорони культурно-історичних пам’яток: “Пам’ятки культури, що мають особливе наукове, історичне або художнє значення, уряд УРСР оголошує

6 Казимір В. Історія Чернігівщини у науковому доробку В. Дубровського (1987–1966) // Збірник наукових праць. Серія “Історія та географія”. – Вип. 42. – Х., 2011. – С. 175–179.

7 Казимір В. Науково-організаційна діяльність В. Дубровського (1911–1925)... – С. 185.

8 Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. Мемуари. – Ніжин, 2015. – 510 с.

9 Дмитрієнко М., Ясь О. Українське пам’яткознавство і музеєзнавство в науковій спадщині В. Дубровського // Сьома Всеукраїнська наукова конференція “Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність” (Мат-ли пленар. і секцій. засідань). – К., 1995. – Ч. 2. – С. 369.

державними історико-культурними заповідниками. До початку 1929 р. було оголошено 9 таких заповідників. Кожен з них має певну визначену територію і в межах її будь-яке порушення наявного стану будинків, споруджень чи розкопування ґрунту переслідується як злочин.

Огляд заповідників, їхнього значення та сучасного стану зробимо в порядку оголошення їх урядом: А) Ольвія; Б) Могила Т. Шевченка; В) Всеукраїнський музейний городок ("Києво-Печерська лавра"); Г) Бердичівський заповідник; Д) Кам'янець-Подільська фортеця; Е) Замок Острожського у Старому Костянтиніві; Ж) Чернігівський Державний Заповідник; З) Архітектурні й художні пам'ятки колишнього Києво-Кирилівського монастиря; И) Будинки й кріпосні спорудження колишнього Новгород-Сіверського монастиря"¹⁰.

Про музеєзнавчу діяльність Василя Васильовича згадує В. Казимір: "У 1926–1929 рр. Україна спрямувала свої зусилля на впорядкування музейної мережі, зміцнення її матеріальної бази. Особливий інтерес становлять міркування В. Дубровського з питань класифікації музеїв, особливостей науково-дослідної та екскурсійної роботи музейних установ. На думку науковця, особливу увагу слід було приділити цим питанням, тому що «у галузі культурного будівництва на Україні нема більш забутої справи, ніж музейна»".

У вступній статті до збірника "Український музей" В. Дубровський писав: "Доводиться констатувати, що оволодіння тими скарбами пам'яток матеріальної культури та природи, які залишилися нам з дореволюційного часу, є справа занедбана. Майже до останнього часу не було ще встановлено ясно й остаточно, що та як робити з музейною спадщиною, яка нам дісталася, як її зберегти, використати, та збільшити"¹¹.

На думку відомого чернігівського вченого, проф. Коваленка О. Б., серед праць Василя Васильовича з регіональної історії "...на особливу увагу заслуговує стаття «Проблеми історичного вивчення Чернігівщини», надрукована в часопису «Комуністичний шлях», який протягом 1923–1925 рр. видавав Чернігівський губком КП(б)У. Це була, власне, чи не перша спроба відповісти на виклик часу, що владно висував нові вимоги перед регіональною історіографією, як і перед усією історичною наукою підрадянської України. Констатувавши здобутки дослідників минулого від О. Шафонського до Д. Дорошенка, В. Дубровський дуже стисло, але досить майстерно окреслив головні віхи багатовікової історії краю і зосередив увагу на необхідності зміни пріоритетів у її подальшому вивченні. Йшлося насамперед про дослідження «класової боротьби й революційного руху», а також «матеріальної культури» у широкому сенсі цього поняття"¹².

У статті "Селянські втечі на Лівобережній Україні наприкінці XVIII ст. (1782–1791 рр.)" В. Дубровський описує боротьбу зі втечами селян у Чернігівському намісництві, участь у ній новообраного чернігівського губерніяльного маршала В. Я. Тарновського, наводить статистичні відомості (зокрема, кількісний склад втікачів із повітів Київської та Чернігівської губерній) за архівними джерелами (топографічний опис Чернігівського намісництва та ін.). Дослідник характеризує напрямки цих втеч, зауважуючи, що втікачі переважно дислокувалися на Катеринославщині, а також висвітлює методи боротьби поміщиків зі втечами селян"¹³.

У 1928 р. як позаштатний науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури (на поч. 1930-х рр. В. Дубровський увійшов до штату кафедри, перетвореної на Український інститут матеріальної культури), Василь Васильович опублікував 1-й том праці "Селянські рухи на Україні після 1861 р. Чернігівська губ. (1861–1866 рр.)" та "Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст."

Аналізуючи розвідку В. Дубровського "Селянські рухи в Україні після 1861 р. Чернігівська губ. (1861–1866 рр.)", дослідник В. Фесенко зазначив: "На початку автор вивчає економічний стан губернії, коли ліквідувалося кріпацтво. Свої положення автор підпирає докладними статистичними таблицями щодо селянського населення, розподілу його, розподілу землі, повинностей ремесла, тощо; відомості дано по повітах. Після автор переходить до заколотників, розглядає їх по повітах, даючи наперед коротеньку економічну характеристику повіту. Ніжинський і суміжні південні повіти Чернігівщини характеризуються як повіти з найменшими наділами та з великою викупною платою, що їх місцеві поміщики уперто обстоювали. Опис селянських заколотів у багатьох селах Ніжинського повіту (Безуглівка, Дорогінка, Бакаївка, Пашківка Галиця та ін.)"¹⁴.

У праці В. Дубровського "Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст." досліджено діяльність означеної друкарні в 1799–1845 рр., зокрема організацію друкованого виробництва. Висвітлено відомості про фінансовий стан закладу в 1799 р. та в 1804–1844 рр., тобто до часу її

10 Дубровський В. Історично-культурні заповідники та пам'ятники України. – Х., 1930. – С. 27.

11 Казимір В. Музейна справа у науковому доробку В. Дубровського // Сіверщина в історії України. – Вип. 5. – К.; Глухів, 2012. – С. 361–363.

12 Дубровський В. Проблеми історичного вивчення Чернігівщини // Сіверянський літопис. – 2005. – № 1. – С. 94.

13 Дубровський В. Селянські втечі на Лівобережній Україні наприкінці XVIII ст. (1782–1791 рр.) // Чернігів і Північне Лівобережжя. – [Х.], 1928. – Вип. XII. – С. 394.

14 Фесенко В. Ніжинщина в новітній історіографії (1917–1928 рр.) // Історія Ніжина. матеріали і дослідження. – Ніжин, 2016. – С. 15.

закриття.

Крім цього, науковець, використовуючи джерела, охарактеризував видання друкарні в означений період, описав процес її ліквідації, обумовлений браком коштів на ремонт обладнання¹⁵.

Г. Курас зазначає, що "після звільнення із сталінських таборів [у яких Василь Васильович перебував у 1934–1939 рр. – Р. С.], В. Дубровський відчув на собі т. зв. обмеження в правах «мінус 42», що означало заборону проживати в 42 найбільших містах СРСР. Табірне минуле завадило також знайти роботу за фахом. Воно призвело до занепаду його кар'єри краєзнавця, адже В. Дубровський зміг здобути із великими складнощами лише посаду вчителя в Малоперещепинській середній школі на Полтавщині, у 9–10 класах. Викладав російську мову і літературу, оскільки ще одна заборона НКВС стосувалася викладання історії"¹⁶.

Дослідник Л. Биковський згадував про участь В. Дубровського в Харківському товаристві "Просвіта" (1941–1943): "З відступом советських військ В. Дубровського відновили в правах професора Харківського університету. Одночасно став він головою заснованого Товариства «Просвіта». Між іншим, з його ініціативи було влаштовано тоді в «Просвіті» виставку жертв українського народу під час советського панування на Україні"¹⁷.

В. Казимір зауважила, що "неабияких зусиль довелося докласти В. Дубровському, щоб заспокоїти громадськість й виклопотати у керівництва міста дозвіл на відкриття виставки. На думку вченого, доказом правдивості представлених матеріалів стало бомбардування радянським літаком будинку «Просвіти» у січні 1943 р."¹⁸.

Отже, краєзнавчий напрямок діяльності В. Дубровського у працях сучасних істориків нині висвітлено лише частково. Більшість із них виокремлюють музейний, архівний та науково-публіцистичний аспекти роботи дослідника. Науковий доробок В. Дубровського потребує подальшого дослідження задля ширшого студювання питань з історії Ніжинщини та Чернігівщини.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Відділ забезпечення, збереження документів Чернігівського обласного державного архіву в м. Ніжині (далі – ВЗЗДАЧО). – Р. 6 121. – Оп. 1. – Спр. 281: Выписка из протокола заседания научного комитета Укрглавпрофобра об организации научно-исследовательской кафедры при Нежинском институте, переписка с Укрглавпрофобром, отчеты, доклады о работе научно-исследовательской кафедры истории культуры и языка. Начато: 17 февраля 1922 года. Окончено: 27 ноября 1923 года. – На 311 лл.

2. Биковський Л. Професор Василь Дубровський. 1897–1966: [Некролог] / Л. Биковський // Український історик / Гол. ред.: Любомир Винар; Ред. кол.: М. Антонович, Б. Винар, О. Домбровський, В. Дубровський, М. Ждан, І. Каменецький, Р. Клиркевич, Т. Мацьків, Я. Пастернак, Н. Полонська-Василенко; Українське Історичне Товариство. – Вип. 1–2 (9–10). – Нью-Йорк; Мюнхен. – 1966. – № 1–2. – С. 93–98.

3. Дмитрієнко М., Ясь О. Українське пам'яткознавство і музеєзнавство в науковій спадщині В. Дубровського / М. Дмитрієнко, О. Ясь // Сьома Всеукраїнська наукова конференція "Історичне краєзнавство в Україні: традиції і сучасність (м. Черкаси, 2–4 жовтня 1995 р.)" (Матеріали пленарного і секційного засідань): У 2 ч. – Ч. 2. – Київ: Рідний край, 1995. – С. 368–370.

4. Дубровський В. Історично-культурні заповідники та пам'ятники України / В. Дубровський. – Харків: Держвидав України, 1930. – 76 с.

5. Дубровський В. Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст. / В. Дубровський; Укр. НДІ книгознавства. – Київ: [б. в.], 1928. – 63 с.

6. Дубровський В. Селянські втечі на Лівобережній Україні наприкінці XVIII ст. (1782–1791 рр.) / В. Дубровський // Чернігів і Північне Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали / під ред. М. Грушевського. – [Харків]: Держвидав України, 1928. – Вип. XII. – С. 368–401.

7. Дубровський В. Проблеми історичного вивчення Чернігівщини / В. Дубровський [підготовка до друку та передмова О. Коваленка] // Сіверянський літопис. – 2005. – № 1. – С. 93–97.

8. Дубровський В. Велике Гульбище (з 1-го тому спогадів "Лісковиця") / В. Дубровський // Наш Клич (Буенос-Айрес, Аргентина). – 14 червня 1962 р. – С. 5.

9. Казимір В. Діяльність В. Дубровського на чолі харківської "Просвіти" (1941–1943) / В. Казимір // Сіверянський літопис. – 2011. – № 6. – С. 96–103.

10. Казимір В. Науково-організаційна діяльність В. Дубровського (1911–1925) / В. Казимір // Збірник

15 Дубровський В. Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст. – К., 1928. – С. 62.

16 Курас Г. Василь Дубровський. Уривки із споминів // Сіверянський літопис. – 2000. – № 6. – С. 146.

17 Биковський Л. Професор Василь Дубровський. 1897–1966 // Український історик. – 1966. – № 1–2. – С. 94.

18 Казимір В. Діяльність В. Дубровського на чолі харківської "Просвіти" (1941–1943) // Сіверянський літопис. – 2011. – № 6. – С. 99.

наукових праць. Серія "Історія та географія" / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Колегіум, 2012. – Вип. 45. – С. 184–188.

11. *Казимір В.* Історія Чернігівщини у науковому доробку В. Дубровського (1987–1966) / В. Казимір // Збірник наукових праць. Серія "Історія та географія" / Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. С. Сковороди. – Харків: Майдан, 2011. – Вип. 42. – С. 175–179.

12. *Казимір В.* Музейна справа у науковому доробку В. Дубровського / В. Казимір // Сіверщина в історії України: Збірник наукових праць / Національний заповідник "Глухів", Центр пам'яткознавства Національної академії наук України і УТОПІК. – Київ; Глухів, 2012. – Вип. 5. – С. 361–363.

13. *Курас Г.* Василь Дубровський. Уривки із споминів / Курас Г. // Сіверянський літопис. – 2000. – № 6. – С. 145–150.

14. *Матяш І.* Василь Дубровський – науковець і організатор / І. Матяш // Особа в українській архівістиці: Біографічні нариси / Держкомархів України; УДНДІАСД; НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – Київ, 2001. – С. 121–140.

15. *Матяш І.* Василь Дубровський / І. Матяш // Українські архівісти (XIX–XX ст.): Біобібліогр. довідник / Держкомархів України; УНДІАСД; Упоряд.: І. Б. Матяш (кер.), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько та ін. – Київ, 2007. – С. 211–216.

16. *Ніжинська вища школа у спогадах студентів і викладачів. Мемуари:* у 2-х т. / Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя; уклад., автори передм.: Г. В. Самойленко, О. Г. Самойленко. – Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2015. – 510 с.

17. *Фесенко В.* Ніжинщина в новітній історіографії (1917–1928 рр.) / В. Фесенко // Історія Ніжина: Матеріали і дослідження. – Ніжин: ФПО Лук'янченко В. В. ТПК "Орхідея", 2016. – С. 5–19.

REFERENCES

1. Viddil zabezpechennya, zberezheniya dokumentiv, Cherrnigivskogo oblasnogo derjavnogo arhivu v m. Nizhini. R. 6121. op. 1, spr. 281. Vipiska iz protocola zasedanija nauchnogo committee Ukrhlavprofobra, ob organizacii nauchno – issledovatelskoy kafedri pri Nezhynskom instytute, perepiska s Ukrhlavprofobrom, otchëti, dokladi o rabote nauchno – issledovatelskoy kafedri istorii kulturi i jazika. Nachato: 17 fevralja 1922 g. Okoncheno: 27 nojabrja 1923 g. – Na 311 listah. [Department of providing, saving documents, Chernigiv oblast state archive in Nizhyn city. (VZZDACHO) P. 6 121, description 1, case 281. Extract from the minutes of the meeting of the Scientific Committee of the Ukrglavprofra, about the organization of the research department at the Nezhin Institute, correspondence with Ukrglavprofobrom, reports, reports on the work of the scientific and research department of the history of culture and language. Started: February 17, 1922. Finished: November 27, 1923. – On 311 pages].

2. *Bikovskiy L.* Profesor Vasile Dubrovskiy. 1897–1966. [Professor Vasyl Dubrovsky. 1897–1966]. *Ucrainskiy Istorik.* 1966, № 1–2, P. 93 – 98.

3. *Dmitrienko M., Yas I.* Ukranseke pamyatkoznavstvo muzeeznavstvo v naukoviy spadschini V. Dubrovskogo [Ukrainian memory and museum studies in the scientific heritage of V. Dubrovsky]. *Sema Vseukraïnska naukova konferentsiya [Istorichne kraeznavstvo v Ukraini: traditsij i suchasnistе]: [Materiali plenarnih i sekcijnih zasidane]: U 2 Ch. Kyiv, 1995. Ch. 2., p. 368–370.*

4. *Dubrovskiy V.* Istorichno-kulturni zapovidniki i pamyatniki Ucraini. [Historical and cultural preserves and monuments of Ukraine]. Kharkiv, 1930. 66 p.

5. *Dubrovskiy V. V.* Naris z istorii Chernigivskoi Troitsko-Illinskoy drukarni v pershiy polovini XIX st. [Essays on the history of Chernihiv Troitsky-Ilyinsky printing house in the first half of the nineteenth century] / Vasile Dubrovskiy; Ukr. NDI Knigoznavstva, Kyiv: [b. v.], 1928. 63 p.

6. *Dubrovskiy V.V.* Selyanski vtechi in Livoberezhniy Ukraini naprikintsi XVIII st. (1782–1791 rr.) [Peasant runaways on the left-bank Ukraine in the late eighteenth century. (1782–1791 biennium)] / V. Dubrovskiy / Chernigiv i Pivnichne Livoberezhzhya: Circumspice rozvidki, materiyali / pid. red. M. Grushevskogo [Kharkiv]: Derjavne vidavnitstvo Ukraini. 1928. Vip XII, p. 368–401.

7. *Dubrovskiy V.V.* Problemi istorichnogo vivchennya Chernigivschini / V. Dubrovskiy [Problems of Historical Study of Chernihiv Region] [Pidgotovka do drucku ta peredmovva O. Kovalenka] Siveryansky litopis. 2005. № 1, p. 93–97.

8. *Dubrovskiy V.* Velike gulebesch (Z 1 – go tomu spogadiv "Liskovitsya") [Velikie Gulbyshche (From the first memory of "Lyskovitsa")] / V. Dubrovskiy / Nash Klich (Buenos Aires, Argentina) 1962, 14 chervnya, p. 4–5.

9. *Kazimir V.* Diyalniste V. Dubrovskogo na choli harkivskoi "Prosviti" (1941–1943) [Activities of V. Dubrovsky at the head of Kharkiv's "Prosvita" (1941–1943)] / V. Kazimir / Siveryansky litopis. 2011. № 6. p. 96–103.

10. *Kazimir V.* Naukovo-organizatsiyna diyalniste [Scientific-organizational activity of V. Dubrovsky (1911–1925)] / V. Kazimir / Istorica et geografiya: Zbirnik Naukova Pratzten. Kharkiv. 2012. Vip. 45, p. 184–190.

11. *Kazimir V.* Istorica Chernigivschini v Naukova dorobku V. Dubrovskogo (1987–1966) [History of Chernigov region in the scientific work of V. Dubrovsky (1897–1966)]. *Istorica et geografiya: Zbirnik naukova pratzte.* Kharkiv. 2011. Vip. 42, p. 175–179.

12. *Kazimir V.* Museina sprava u Naukova dorobku V.V. Dubrovskogo [Museum affairs in the scientific work of V. Dubrovsky] / V. Kazimir / Siverschina iistorii v Ucraini: Zbirnik Naukova Prace. Kyiv; Gluhiv, 2012. Vip. 5, p. 361–363.

13. *Kuras G.* Vasil Dubrovsky. Urivki iz spominiv [Vasyl Dubrovsky. Excerpts from memories]. Siveryansky litopis. 2000. № 6, p. 145–150.

14. *Matysch I.* Vasil Dubrovsky – naukovets i organizator [Vasyl Dubrovsky is a scientist and organizer]. Osoba v ukrainskiy arhivistitsi: Biografichni narisi, p. 121–140.

15. *Matysch I.* Vasil Dubrovsky [Vasyl Dubrovsky]. Ucraina arhivisti (XIX–XX st.): Biobibliogr. Dovidnik / Derzhkomarhiv Ucraina. UNDIACD; Uporjad. I. B. Matysch (Ker.), S. Zvorsky, L. F. Prikhodko ta in. Kyiv, 2007, p. 211–216.

16. *Nizhinska vishcha schola v spogadah studentiv i vikladachiv* [Text]: [Nizhyn high school in the memories of students and teachers] memuari: u 2-h t. Nizhinsky Derzhavnaya universitet imeni Mykoly Gogola; uklad. auctor peredm.: G. V. Samoilenko, A. Samoilenko. Nizhin: NDU im. M. Gogola. 2015. 510 p.

17. *Fesenko V.* Nizhinschina v novitniy istoriografii (1917–1928 rr.) [Nizhyn region in modern historiography (1917–1928 biennium)] // Istorია Nizhina: materiali i doslidzhennya. – Nizhin: FPO Luk'yanchenko TPK "Orhideya", 2016. – 420 p.